

Bartın Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti

Bartın Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti, Millî Mücadele döneminde Bartın ve çevresinde özellikle halkın örgütlenmesi, bilinçlendirilmesi, her çeşit yeni gelişmeden haberdar edilmesi, Mustafa Kemal Paşa önderliğinde gelişen Millî Mücadele ile bağlantının sağlanabilmesi ve Bartınlı yurtseverlerin bir millî direniş çatısı altında bir araya getirilebilmesi amacıyla kurulmuştur.

Mondros Mütarekesi'nin ardından Fransızlar tarafından Zonguldak'ın 8 Mart 1919 tarihinde işgal edilmesi ve Bartın sahillerinin de İtilaf Devletleri gemilerinin tehdidi altına girmesi, yöre insanını tedirgin etmiştir. Düşman karşısında durabilmenin en önemli yolunun örgütlenmeden geçtiğini gören Bartınlı yurtseverler Samancıoğlu Galip Bey başkanlığında Temmuz 1918'de kurulmuş olan İlim ve İrfan Derneği'nin etrafında özellikle mütarekeden sonra daha sıkı bir biçimde kenetlenmeye başlamışlardır. Bu dernek ilerleyen zamanlarda kurulmuş olan Bartın Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin ilk nüvesini oluşturmuştur. 1918 yılı ortalarında kurulan bu önemli derneğin yönetim kurulu üyeleri Avukat Hasan Bey, Doktor Cevdet Bey, Komisyoncu Şükrü Efendi ve Veznedar Tüccardan Ünyelizade Kazım Efendi'den oluşmaktaydı.

Bartın İlim ve İrfan Derneği, kültür ve eğitim faaliyetlerinin yanı sıra memleketin içinde bulunduğu şartlar çerçevesinde Müdâfaa-i Hukuk emelleri doğrultusunda da çalışmalar ortaya koymuştur. Bu sayede Bartın halkı ve özellikle de gençler Millî Mücadele hakkında daha sağlıklı bilgilere erişmeye başlamışlar ve daha kuvvetli bir biçimde bu hareketi desteklemişlerdir.

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonraki süreçte her geçen gün İstanbul Hükümeti'nin tesir, nüfuz ve hâkimiyeti Anadolu'da kaybolmaya başlamıştır. Benzer durum, Bartın'da da yaşanmıştır. Bununla birlikte bütün yurttaki bir kurtuluş ışığı olarak beliren Mustafa Kemal Paşa ve onun önderliğindeki Millî Mücadele'nin her geçen gün daha da kuvvetlenmesi üzerine 26 Eylül 1919 tarihinde Bartın halkının önde gelen simalarından Belediye Başkanı Ziya Efendi, Müftü Rifat Efendi ve Rum Reisi Gavril Efendi, Heyet-i Temsiliye Başkanlığı'na çektikleri bir telgrafla Millî Mücadele tarafında bulunacaklarını resmen beyan ettiler.

Heyet-i Temsiliye başkanı Mustafa Kemal Paşa, 30 Eylül 1919 tarihinde bu telgrafa Bartın Belediye Başkanlığı'na gönderdiği telgrafla cevap vermiştir. Mustafa Kemal Paşa, telgrafında Damat Ferit Paşa Hükümeti aleyhine gösterilen tepkiden dolayı teşekkür etmesini müteakip Teşkilat-ı Milliye'nin Bartın'da da teşekkül etmesini istemiştir.

Bunun üzerine Bartın halkının çoğunluğunun desteğiyle Bartın Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti, 16 Ekim 1919 tarihinde kurulmuştur. Cemiyet, önceleri teşkil edilen geçici idare heyeti yönetiminde çalışmalara başlamıştır. Cemiyet kurulduğu gün Sivas'ta bulunan Mustafa Kemal Paşa'ya, Teşkilat-ı Milliye'nin, vermiş oldukları direktifler doğrultusunda kurulduğunu bildirmiştir.

Başlangıçta geçici bir idare heyeti yönetiminde çalışmalara başlayan Bartın Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin daha sonraki idari teşkilatı şu isimlerden oluşmuştur: Başkan Yusuf Ziya (Özençi) Bey, Karakaşoğlu Rahmi Bey, Yirmibeşoğlu Hasan Bey, Müftü Hacı Rifat Efendi, Hacı Arif Kaptan, Samancıoğlu Hüseyin Efendi, Paşa Mehmetoğlu Mustafa Bey, Fıncıoğlu İbrahim Fuat Bey, İnce Alemdarzâde Halil Bey, Aşçıoğlu Hasan Kaptan ve Hacı Balıkzâde Hacı Mehmet Efendi. Cemiyetin kurulmasının ardından birçok Bartınlı yurtsever cemiyete katılım sağlamıştır. Cemiyet, resmî olarak "Bartın Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti" adını 18 Ocak 1920 tarihinde almıştır.

Cemiyetin tam anlamıyla kurulmasının ardından cemiyet ileri gelenleri Amasra ve Kurucaşile'ye talimat göndererek bundan böyle heyetin buyruklarına göre hareket edilmesi talimatını vermişlerdir. Bu talimat doğrultusunda Amasra Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti, Alemdarzâde Nuri Efendi'nin başkanlığında kurulmuştur. Alemdarzâde Nuri Efendi Ankara'dan gelen ayrı bir emir uyarınca kendi imzasıyla İstanbul Hükümeti'ne, İstanbul'daki büyük devletlerin elçiliklerine ve İdam gazetesine "Amasra'nın Anadolu'nun ayrılmaz bir parçası" olduğunu beyan eden bir telgraf çekmiştir. Yine Kurucaşile'de 1920 yılında Ali Efendi ve Nuri Efendi'nin önderliğinde Kurucaşile Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti de vücuda gelmiştir.

Yüzbaşı Cevat Rifat Bey, Bartın ve Havalisi Komutanı sıfatıyla 1 Haziran 1920 tarihinde kuvvetleri ile birlikte Bartın'a gelerek Kuva-yı Milliye taraftarı Hüsnü Bey'i, şehre kaymakam olarak atamıştır. Kaymakam Hüsnü Bey, Millî Mücadele açısından son derece önemli olan hizmetlerinin ifa edilmesinde Bartın Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti ve özellikle de bu cemiyetin Başkanı Yusuf Ziya (Özençi)'den önemli ölçüde destek ve yardım görmüştür. Bu cemiyet aynı zamanda Yüzbaşı Cevat Rifat Bey'in, bölgeye gönderilmesine kadar Millî Mücadele'nin, Bartın ve çevresindeki temsilcisi olarak da hizmet vermiştir.

Millî Mücadele yıllarında Batı Karadeniz bölgesinin etkili sivil örgütlenmelerinden biri olan Bartın Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti, millî bilincin arttırılması, düşmana karşı çeşitli tedbirlerin alınması, Kuva-yı Milliye'nin her açıdan desteklenmesi, ikmal ihtiyaçlarının karşılanması ve Mustafa Kemal Paşa liderliğinde her geçen gün daha da güçlenen millî davaya bölgeden imkânlar çerçevesinde destek olunması gibi hususlarda etkin rol oynamıştır.

Cemiyet, Millî Mücadele'ye bağış yardımında bulunabilmek için de gayret göstermiştir. Öyle ki Millî Mücadele yıllarında Zonguldak ve havalisinden önemli miktarda para toplanmıştır. Zonguldak'tan 109.500 kuruş, Bartın, Devrek ve Ereğli'den de 236.000 kuruş olmak üzere toplam 345.000 kuruş bir araya getirilmek suretiyle Ankara'ya gönderilmiştir. O devrin müşkül ekonomik koşulları düşünüldüğünde bu paranın maliye bütçesine katkı sağladığı düşünülebilir.

Bartın Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin halkta millî bilinci en üst noktalara taşıma yönünde ortaya koyduğu irade sayesinde şehir halkı, Hilal-i Ahmer tarafından organize edilen bağış kampanyalarına da katılmıştır. 27 Ocak 1921 tarihinde Bartın'da, Hilal-i Ahmer yararına düzenlenen müsamerede 1500 lira toplanmıştır.

Yine Torakzâde Sait, Belediye Reisi Ziya, Müftü Refik, Eşraftan İnce Alemdarzâde Halil ve Mehmet Hocasade Mehmet imzalarıyla Açığsöz'e gönderilen ve yayımlanan önemli telgrafta "Bartın Hastanesi salonunda bir müsamere yapıldığı, Hilal-i Ahmer için 1500 lira bağış toplandığı ve bağışa şiddetle devam edilmekte olduğu" belirtilmiştir.

Bartınlı yurtseverlerin, Bartın Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti etrafında, bütün halkı birleştirmeye çalışması ve Millî Mücadele ruhunu onlara aşılama gayreti neticesinde Bartınlı vatanseverler millî dava için her türlü çabayı göstermiştir. Bartın Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti, Millî Mücadele'de Bartın yöresinin en güçlü sosyal dayanışma örgütü olarak faaliyet göstermiş ve sonraki süreçte tarihe intikal etmiştir.

Yenal ÜNAL

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

ATASE Atatürk Arşivi, KL:2, D:1335/3-2, Belge 75.

ATASE Atatürk Arşivi, KL:2, D:1335/3-2, Belge 75-1.

ATASE Arşivi, İSH, K. 583, G. 143, Belge 143-1.

ATASE Arşivi, İSH, K. 583, G. 143, Belge 143-2.

ATASE Arşivi, İSH, K. 1064, G. 21, Belge 21-2.

Sürelî Yayınlar

Açıksöz, “Bartın’da Gördüklerim-1”, Numara 71, 16 Ağustos 1336.

Açıksöz, “Bartınlıların Hamiyeti”, Numara 116, 27 Kânunusani 1337.

Kitaplar

AÇIKSÖZCÜ, Hüsnü, **İstiklâl Harbinde Kastamonu**, Kastamonu Vilâyet Matbaası, Kastamonu, 1933.

AŞÇIOĞLU, Erkan, **İktisadi ve Sosyal Yönleriyle Bartın**, Bartın Ticaret ve Sanayi Odası Yayını, İstanbul, 1970.

AŞÇIOĞLU, Erkan, **Bartın**, Bartın Ticaret ve Sanayi Odası Yayını, Bartın, 2001.

AŞÇIOĞLU, Erkan, **Kurtuluş Savaşında Bartın**, 2. Bs., Bartın Belediyesi Kültür Yayınları, Bartın, 2014.

ATILHAN, Cevat Rifat, **Bartın ve Havalisi Komutanı Yüzbaşı Cevat Rifat Bey’in Millî Mücadele Hatıraları**, haz. Celil Bozkurt, Gündoğan Yayınları, İstanbul, 2015.

DEMİRCİOĞLU, Aziz, **100 Yıllık Kastamonu Basınında Kim Kimdir 1872-1972**, Doğru Söz Matbaası, Kastamonu, 1980.

KARAOĞUZ, Doğu, **Kuva-yı Milliye Ruhuyla Bir Ömür-Zonguldak’ın İlk Gazetecisi Tahir Karauğuz’un Yaşam Öyküsü**, Truva Yayınları, İstanbul, 2011.

ONAY, Ahmet Talat, **Millî Mücadele Yazıları**, haz. Cemal Kurnaz, Şefika Kurnaz, 2. bs., Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2004.

ÖZTOPRAK, İzzet, **Kurtuluş Savaşı’nda Türk Basını (Mayıs 1919-Temmuz 1921)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1981.

SARIKOYUNCU, Ali, **Millî Mücadele’de Zonguldak ve Havalisi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992.

SARIKOYUNCU, Ali, **Millî Mücadele’de Din Adamları**, Cilt 1, 5. bs., Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2007.

SARIKOYUNCU, Ali, **Millî Mücadele’de Din Adamları**, Cilt 2, 4. bs., Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2007.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010, ed. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel, Cilt 1, 2. Bs., TBMM Basın Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2010.

YEL, Talip vd. **Geçmişten Bugüne Kurucuşile**, Önder Matbaası, Ankara, 1999.

ÜNAL, Yenal, **Kuruluşunun 50. Yıldönümünde Bartın Limanı Tarihi**, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2015.

Makaleler

ONAY, Ahmet Talat (Süha Zahir imzasıyla), “Çaycuma Karargâhında”, **Açıksöz**, Numara 75, 2 Eylül 1336.

SARIKOYUNCU, Ali, “Zonguldak ve Çevresinde Müdafaa-yı Hukuk Çalışmaları”, **Atatürk Yolu Dergisi**, Cilt 3, Sayı 9, Ankara, 1992.

ÜNAL, Yenal, “Millî Mücadele’de Bartın”, **Tarih Okulu Dergisi**, Sayı 25, 2016, s. 609-667.

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/bartın-mudafaa-i-hukuk-cemiyeti/?pdf=5775> adresinden erişilmiştir